

Prof. dr. Janko Strel
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za šport
Predstojnik Katedre za šolsko športno vzgojo

BITI KONKURENČEN POMENI IMETI DOBER ŠOLSKI SISTEM

Po koncu druge svetovne vojne smo Slovenci približno vsakih deset let preživljali večje spremembe šolskega sistema, ki so praviloma pozitivno vplivale na izboljšanje izobrazbene ravni prebivalstva. Skoraj pri vsaki šolski reformi pa smo s spreminjanjem šolskih zakonov naredili preveč napak (katastrofalna je bila reforma usmerjenega izobraževanja, ki je zamajala tudi obstoj bivše država), čeprav so v parlamentu vedno sprejeli spremembe z 2/3 večino. Opažam, da ko politiki s šolskimi reformatorji načrtujejo spremembe, podcenjujejo velikost in pomembnost šolskega sistema. Tega lahko primerjamo s cerkvenim sistemom ali na področju športa s sistemom mednarodnega oziroma nacionalnega olimpijskega komiteja; za oba je značilno, da modri voditelji nikoli ne sprejemajo velikih reform, da ne bi po nepotrebem vznemirjali svojih podanikov. Že davno pa je v zgodovini pedagoške stroke jasno, da je edino učinkovito, če se spremembe vpeljuje s sistemom drobnih, a temeljito preišljenih korakov.

Tudi aktualna vlada se tradiciji ni izneverila in napoveduje oziroma uvaja spremembe, ki že ali pa še bodo radikalno spremenile šolski sistem (vpisni pogoji v nadaljevalne stopnje šolanja, nacionalna preverjanja znanja, matura, ocenjevanje, nivojski pouk, povečan vpliv politike v svetih šol, spremembe predmetnikov, učnih načrtov, večja podpora zasebnim šolam, sprejemni izpiti za vpis na fakultete, razdrobitev in povečan vpliv vlade na univerze....). Posebnost današnjega časa je predvsem v pristopu vlade, ki sprememb ne sprejema z 2/3 večino v parlamentu in na podlagi izdelanih in javno obravnavanih analiz in strokovnih podlag. Imam občutek, da vlada spreminja šolski sistem spontano in z izjemnim občutkom za improvizacijo, toda brez sistematičnosti in načrtnosti, ki sta sicer imanentni gonili napredka v izobraževanju.

Doseženih 6,1% BDP za izobraževanje pred nekaj leti (po mojem mnenju je leta 2005 in še zlasti leta 2006 bil BDP pod 6 %, za letos pa kaže še slabše – žal uradni podatki še vedno niso objavljeni) bo ostal le prijeten spomin, ko je šolstvo bilo tudi primerno finančno ovrednoteno. Ponavlja se zgodba socialističnih časov, ko se je občasno večal delež BDP za vojsko in vedno posledično zmanjševal za šolstvo. Plače učiteljev že nekaj let realno padajo. »Varčevalni« ukrepi so ob privatizaciji šolstva (najbolj izrazito visokega šolstva) edina jasno razvidna stalnica obstoječe vlade, ki ji očitno ne odgovarja previsoka kakovostna raven celotnega javnega šolstva. Financiranje šol na podlagi števila učencev razumem kot odlično podlago nekaterim bodočim pokrajinam (decentralizacija šolstva), da bodo lažje ukinjale javne srednje in osnovne šole in ustvarile pogoje za nastanek in delovanje zasebnih šol. Sam se zavzemam za zasebno šolstvo, še več, celo menim, da je dobro, če imamo elitne zasebne šole. Te naj zagotavljajo še višjo raven znanja otrok, toda financirajo naj jih vse številnejši bogati državljani, ki bodo tako vsaj delček denarja preusmerili v izobraževanje svojih otrok, v zameno za dvomljive vrednote današnjih žal preveč cenjenih materialnih »civilizacijskih dobrin«.

Ministrstvo za šolstvo in šport si zasluži pohvalo, ker izvršuje pred leti sprejet program gradnje osnovnih in srednjih šol in ta način bogati materialne pogoje javnega šolstva.

Mednarodno raziskavo TIMS je pred nekaj leti politika sicer razvrednotila, tako kot je razvrednotila delo učiteljev, učencev, šol in staršev, ker je proglasila usvojeno znanje učencev in učenk za preslabo v primerjavi s svetom in Evropo. Raziskovalci Pedagoškega inštituta so opozorili, da dobljenih rezultatov znanja učencev in učenk ni mogoče neposredno primerjati z drugimi državami, ker so bili naši učenci praviloma leto mlajši, imeli pa so tudi leto manj šolanja. Vsakemu strokovnjaku, ki vsaj globalno pozna razvojne trende spoznavnih sposobnosti, nekaterih psihičnih lastnosti, gibalnih sposobnosti, telesnih značilnosti in socialne prilagodljivosti, je jasno, da razlika v starosti za eno leto (vzporedno z letom šolanja manj) lahko predstavlja do 10% slabši rezultat v testih znanja. Če bi upoštevali to metodološko anomalijo, na katero je Pedagoški inštitut opozoril, bi se naši učenci in učenke v znanju uvrstili med uspešnejše države v Evropi. Učenci in učenke imajo v Evropi tudi najvišjo samopodobo in prepričanje v svoje znanje, kar nam posredno kažejo tudi izjave tistih, ki se vračajo iz šolanja ali študija v tujini. S takšnimi vrednotami in znanjem naših otrok bi morali biti zelo zadovoljni. Politiki so pred leti takšno »nerealno« samozadovoljstvo otrok in mladine obsodili, v skladu s slovensko škodoželjno tradicijo, da se učenci in učenke nerealni pri ovrednotenju lastnega znanja. Ministrstvo za šolstvo in šport se do danes še ni opravičilo učencem, učiteljem in staršem za krivico, ki jim jo je storilo, kaj šele, da bi jim čestitalo za tak uspeh in jih primerno nagradilo in motiviralo za nadaljnje uspehe. Priznanja dobivajo samo tisti mladi, ki nadaljujejo šolanje v tujini, kjer prejema pohvale za visoko raven usvojenega znanja, in pa tisti, ki se uveljavljajo na mednarodnih tekmovanjih in na tak način objektivno dokazujejo izjemno uspešnost slovenskega šolskega sistema. Iz parcialnih študij je tudi vidno, da imajo naši otroci in mladina v primerjavi z državami EU še vedno mnoge vrednote na primerno višji ravni. S to ugotovitvijo pa nisem imel namena zanikati določenih slabosti in rezerv, ki jih naša šola še ima, da bi bila lahko še boljša.

Največja slabost našega šolstva je razvrednotenje dela učiteljev, kot da ne razumemo stare sintagme, da šola stoji in pade z učiteljem. Vlada bi se morala načrtno ukvarjati, kako omogočiti učiteljem pridobivanje današnjemu času primernih kompetenc za delo v vzgoji in izobraževanju, povečati strokovno avtonomijo učiteljev z ustvarjanjem pogojev za večjo zunanjo in notranjo motivacijo učiteljev, z realno večjimi osebnimi dohodki, z ustrežno podporo univerzam, da bi diplomanti pedagoških programov pridobili še več znanja in predvsem soustvarjati takšne razmere v šolah, da se bodo učitelji in učenci počutili upoštevanе in spoštovane. Učiteljem, učencem in šoli je predvsem potrebno zagotoviti mir in stabilne razmere za delo in življenje. Obseg stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev se je v zadnjih letih občutno zmanjšal.

Odločitev, da se Pedagoški inštitut vključi v mednarodne raziskave za ugotavljanje in ovrednotenje znanja učencev in učenk, je pozitivna, hkrati pa bi morali izpeljati v celotnem šolskem prostoru že pred leti zasnovano strategijo samoevalvacije učiteljev in šol. Vzpostaviti bi morali tudi neodvisni sistem, ki bi omogočal objektivno ugotavljanje kakovosti dela v šolstvu in na podlagi teh ugotovitev vzpostaviti mehanizme za spodbujanje kakovosti.

Zaposleni na Zavodu za šolstvo bi se morali ponovno posvetiti svetovalnemu delu v praksi in pomagati učiteljem pri razreševanju vzgojnoizobraževalnih problemov. Svetovalci Zavoda za šolstvo pa bi morali takoj opustiti spreminjanje učnih načrtov, saj jih prenavljajo brez zato opravljenih evalvacijskih študij. Učni načrti, sprejeti pred nekaj leti, se v nekaterih razredih še sploh niso začeli uporabljati, pa ministrstvo že meni, da niso ustrezni in jih je treba spremeniti. Če obstajajo argumenti za nekatere spremembe (npr. zgodovina) ali posodobitve, ni treba spreminjati vseh zaradi formalnosti, temveč naj zaprosijo tiste, ki se poglobljeno ukvarjajo s kurikularnimi spremembami za pomoč pri posodabljanju, svetovalci Zavoda za

šolstvo pa se naj posvetijo tistemu delu, ki ga obvladajo in je najbolj koristno za pedagoško prakso – svetovanju in spremljavi uresničevanja učnih načrtov. Tako učiteljem ne bo treba v zadnjih desetih letih poučevati kar po treh različnih učnih načrtih. V svetu je praksa, da učitelji v vsej svoji učiteljski karieri zamenjajo učne načrte največ dvakrat.

Čeprav je nastala zelo veliko škoda zaradi prekinitve dela raziskovalnih skupin za evalvacijo devetletne osnovne šole, še ni vse zamujeno. Takoj bi morali sestaviti neodvisne raziskovalne skupine, ki bi poskušale ovrednotiti šolski sistem z različnih vidikov (načrtovalni, izvedbeni, materialni, finančni) do leta 2010, nato pa na podlagi analiz pripraviti morebitne spremembe, ki bi jih postopoma in premišljeno uvajali, seveda šele potem, ko bi bila izdelana strategija za nadaljnji razvoj šolstva.

Za povečanje kakovosti šolskega sistema pa bi lahko vlada pripravila predlog za postopno uvajanje sodobnejših pedagoških normativov. Individualizacija kot ključen pristop k zagotavljanju kakovosti učnovzgojnega procesa zahteva manjše število učencev na vseh stopnjah šolanja; število ne bi smelo presegati 20 učencev v razredu, v zasebnih elitnih šolah pa bi celo lahko imeli le po 10 učencev v razredu. Takšnih zgledov je v Evropi kar nekaj, saj vsi ugotavljajo, da je ključ boljših dosežkov posameznih učencev prav delo v majhnih skupinah. To je še posebej nujno ob všolanju učencev s posebnimi potrebami v običajne šole. Čeprav smo leta 1991 zaradi prevelikih finančnih zahtev ukinili celodnevne osnovne šole, bo treba razmisliti o prožnejšem delovnem času šol, ki se mora prilagoditi zaposlitvenemu času staršev; tako bi imeli bistveno manj vzgojnih problemov, gotovo pa bi se povečali tudi izobraževalni učinki. Tak način dela je namreč prevladujoč v evropskih državah.

Ključni dejavnik v šolskem sistemu so strokovno dovolj izobraženi in visoko motivirani učitelji, ki poleg ustreznih materialnih pogojev lahko edini zagotovijo nadaljnjo rast kakovosti vzgoje in izobraževanja. Zaradi porasta količine znanja, nujnega obvladanja informacijsko komunikacijskih tehnologij, znanj s psihološkega in pedagoškega področja ter komunikacijskih spretnosti je za šolanje učiteljev sprejemljiv samo neprekinjen enovit petletni študij. Z znanjem in ustreznimi kompetencami opremljen učitelj, ki ga družba ceni (kar se naj vidi tudi v vrednosti njegovega dela skozi njegov zaslužek), lahko deluje avtonomno in predstavlja za mlade tisto avtoriteto, ki jim zna osmisliti napore pri pridobivanju znanja, jih usmerjati na prave poklicne poti in jim dokazati, da je znanje največ, kar lahko danes damo mlademu človeku kot popotnico za nadaljnje življenje.